

İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür açısından değerlendirmesi

Emine Kolaç*

Özet

Ana diline bilinçle yaklaşma, onu bilinçli kullanma sorumluluğu ve becerisi ilköğretim basamağından itibaren kazandırılmaya başlanır. Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarına önemli görevler düşmektedir. Ana dilinin zenginlik, incelik ve güzelliklerinin sezdirilerek güçlü bir ana dili bilinci ve sevgisi kazandırılmasında önemli bir yer tutan ders kitaplarında bu işlevi metinler üstlenmektedir. Türkçenin kurallarının sezdirilerek davranışa ve zamanla alışkanlığa dönüştürülmesinde Türk ve dünya edebiyatının seçkin örnekleri etkili olmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarının programın amaçlarına uygun, edebî değeri olan metinleri içermesi oldukça önemlidir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullara dağıtılan ders kitaplarında yer alan, Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Türkçe Öğretim Programlarında (1-5;6-8) belirlenen temel amaç ve kazandırılmak istenen temel becerilerde anahtar konumunda olan metinler gerçekten beklentilere cevap verecek nitelikte midir? Bu durumun araştırılması, metinlerin incelenerek var olan durumun ortaya çıkarılması, sorunların gözler önüne serilerek çözüme yönelik öneriler sunulması nitelikli bir Türkçe öğretiminin gerçekleştirilebilmesi için bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Betimsel nitelik taşıyan bu çalışmada 2007 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanarak okullara dağıtılan ilköğretim Türkçe ders kitaplarında (1-5; 6-8) yer alan metinlerin niteliği ve türlere göre dağılımına bakılmıştır. Araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Türkçe ders kitaplarında yer alan toplam (144+93) 237 metin tür özellikleri açısından tek tek incelenmiş, metinlerin türlere göre dağılımına bakılmıştır. Elde edilen bulgular frekanslarla tablolar hâlinde sunulmuş, incelenen metinlerden doğrudan alıntılar yapılmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Ders Kitapları, Metinler, Metin Türleri

* Yard. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ekolac@gmail.com

Evaluation of the Turkish text types in Turkish course books in primary schools

Emine Kolaç*

Abstract: The skill of and responsibility for using the mother language accurately starts in the first grade of the primary school. In this context, the textbooks of the Turkish language courses have important duties to fulfill. The texts in the course books, thus, function as the means to demonstrate the students the richness, delicacy, and beauty of the mother tongue in order to provide an awareness and endearment of the language. Distinguished samples of the Turkish and world literature are operative in raising the students' awareness of the rules of Turkish, as well as transforming this awareness into behavior, and later into habits. As a result, it is important for the school textbooks to contain texts which are compatible with the objectives of the curriculum and which have high literary value. Are the texts which are keys for achieving the fundamental skills and program objectives stated in the curricula of the Turkish course books in the primary schools (in grades 1-8) by the Turkish Ministry of Education and which are mentioned in the course books -distributed to the schools by the ministry- actually adequate for meeting these expectations? In order to evaluate the current situation and improve the quality of Turkish language teaching, the texts need to be analyzed, problems need to be identified and stated, and solutions need to be sought through careful examination and research.

The present study reports on a descriptive analysis of the Turkish language textbooks (for grades 1-5; 6-8) distributed to the schools by the National Ministry of Education in 2007. The types and the quality of the texts have been investigated. Data have been obtained through document analysis which is one of the qualitative research methods. A total of 237 (144+93) texts have been studied individually with respect to text type and their distribution. Findings have been reported in frequency tables in addition to samples from the texts, and discussions of the findings have also been provided.

Keywords: Turkish course books; texts; text types.

* Yard. Doç. Dr. , Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ekolac@gmail.com

Giriş

Ana dili, bireyin yaşadığı çevrenin ve iletişimde olduğu toplumsal ortamın ürünüdür. Birey çevresini, toplumunu ve bu toplumdaki kültürel birikimini ana diliyle algılar. Dilin yetkinleşmesiyle birlikte bireyin bilgi, kültür ve düşünce evreninde de gelişme gözlenir (Sever 2000,1). Herhangi bir konuda bilgi eksikliği bir dereceye kadar hoş görülebilirken ana dilinde doğru ve düzgün anlatım becerisinden yoksun olma kabul edilemez bir durumdur (Kavcar 1999,143).

Ana dili öğretiminde istenen amaçlara ulaşmada ders kitaplarının önemli bir rolü vardır. Çocuğun dil ve anlam evrenine uygun olmayan kitaplar ana dili sevgisinin ve bilincinin gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Sever 2003,10).

Ana diline bilinçle yaklaşma, onu bilinçli kullanma sorumluluğu ve becerisi ilköğretim basamağından itibaren kazandırılmaya başlanır. Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarına önemli görevler düşmektedir. Türkçe programında belirtilen amaçlarla örtüşen, öğrencilere ana dilini sevdirecek, kurallarını sezdirecek; onları ana dilini gelişim süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltecek ders kitaplarına dil bilincimizin kaybolmaya yüz tuttuğu günümüzde daha fazla gereksinim duyulduğu bir gerçektir (Kolaç 2003, 107).

Türkçenin kurallarının sezilerek davranışa ve zamanla alışkanlığa dönüştürülmesinde ders kitaplarıyla aktarılan Türk ve dünya edebiyatının seçkin örnekleri oldukça etkilidir. Bu nedenle ders kitaplarının programın amaçlarına uygun, edebî değeri olan metinleri içermesi gerekmektedir (Özbay 2006, 170).

Türkçe öğretiminin amaçlarının gerçekleştirilebilmesi, öğrenme öğretme süreçlerinde kullanılan anlatım gücünü yansıtması, seslendiği yaş grubunun kavram gelişimini desteklemesi ve türlerinin özgün örnekleri olmasıyla ilişkilidir (Sever 2007, 229).

Latince “textus” sözcüğünden türeyen ve kumaş anlamına gelen (Onursal 2003,121) metin sözcüğünün bir kavram olarak ele alındığında; iletişimde gerçekleşen bir sözce veya dil dışı etkenlerle bağlantılı bir sözceler bütünü (Aksan 1999, 149), anlatımsal bir bütünlüğü olan ve okumaya konu olan yazılı her şey (Özdemir 1983, 32) biçimlerinde tanımlandığını görmekteyiz.

Metnin türü ile kastedilen ise, edebiyat eserlerinin biçim, teknik özellikler ve konular açısından ayrıldığı çeşitlerdir. İnsanın duygu ve düşüncelerini dile getirme gereksiniminden

edebiyat türleri doğmuştur. Tarih boyunca toplumlarda kendini gösteren gelişme ve değişimler yeni gereksinimleri ortaya çıkarmış, bunların yazıya yansması ise yeni anlatım türlerini beraberinde getirmiştir (Kavcar ve Oğuzkan 2002, 64).

Ana dilin zenginlik, incelik ve güzelliklerinin sezdirilerek güçlü bir ana dili bilinci ve sevgisi kazandırılmasında önemli bir yer tutan ders kitaplarında bu işlevi üstlenen, Türkçe dersinin, Türkçe ders kitaplarının temeli, can damarı olan metinlerin bu görevi yerine getirebilmeleri için belli bazı özelliklere sahip olmaları gerekmektedir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir:

1. Türkçe dersi öğretim programında yer verilen amaçlarla örtüşmelidir.
2. Öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olmalıdır.
3. Öğrencilerin ilgilerine uygun olmalıdır.
4. Öğrencilerde okuma isteği uyandırmalıdır.
5. İçerik ve yapı olarak anlamsal, mantıksal bir bütünlük taşınmalıdır.
6. Yazıldığı türün özelliklerini yansıtmalıdır.
7. Ana dilimizin güzelliğini, inceliğini, zenginliğini yansıtacak bir dil kullanılmalı, öğrencilerde ana dili sevgisi uyandırmalıdır.
8. Öğrencilerin yazılı ve sözlü anlatım becerilerinin gelişmesinde temel oluşturacağı düşüncesiyle anlatım bakımından sorunsuz olmalıdır.
9. Öğrencilerde zengin bir sözcük dağarcığı oluşturmaya çalışmalıdır.
10. Öğrencileri düşündürmeye, yorumlamaya, sebep-sonuç ilişkileri kurmaya, araştırmaya yöneltmelidir.
11. Gelişim düzeylerine uygun olarak öğrencilerin duygusal gereksinimlerine cevap vermelidir.
12. Ulusal değerlerimizi yansıtmalı ve öğrencilerde ulusal değerleri koruma bilinci oluşturmaya çalışmalıdır.
13. Büyüklerini sayan, küçüklerini seven, yardımsever, hoşgörülü, insanları ve bütün canlıları seven, çevresine karşı duyarlı, dürüst, etik değerlere bağlı, kişilik bakımından sorunsuz, özgüveni yüksek bir nesil yetiştirme amacına yönelik iletiler içermelidir

Ülkemizde şu anda birinci ve ikinci kademedeki uygulanmakta olan Türkçe öğretim programlarına baktığımızda burada yer verilen amaçların gerçekleştirilebilmesinin de nitelikli, düzeye uygun, programın amaçlarıyla örtüşen, türünün özelliklerini yansıtan metinlerin kullanılmasıyla olanaklı olacağı açıkça görülebilir.

Türkçe Öğretim Programı'nın (1-5) temel amaçlarına bakıldığında toplam 13 amaçtan sekizinin yani yarısından çoğunun gerçekleşmesinin doğrudan metinlerle ilişkili olduğu rahatlıkla söylenebilir (MEB 2005, 16):

1. Türkçeyi sevmelerini, doğru ve etkili kullanmalarını sağlamak,
2. Dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu dil becerilerini geliştirmek,
3. Zihinsel gelişimlerine uygun olarak anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerilerini geliştirmek,
4. Metinler arası düşünme becerilerini geliştirerek söz varlığını zenginleştirmek,
5. Bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, iş birliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerilerini geliştirmek,
6. Okuma ve yazma sevgisi ile alışkanlığını kazanmalarını sağlamak,
7. Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,
8. Yazılı ve sözlü ürünlerle Türk ve dünya kültürünü tanımalarını sağlamak.

Görüldüğü gibi programda sıralanan bu amaçların gerçekleştirilmesinde asıl belirleyici rol metinlere düşmektedir. İlköğretim okulları ikinci kademe Türkçe Öğretim Programı'nda da (6-8) durumun farklı olmadığı görülmektedir. Programın 11 madde ile özetlenmeye çalışılan genel amaçlarına bakıldığında bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanma amacı dışındaki 10 amacın gerçekleştirilmesinin doğrudan nitelikli metinlere bağlı olduğu söylenebilir (MEB 2006, 6):

1. Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,
2. Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,
3. Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,
4. Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri,

5. Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,
6. Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,
7. Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık haline getirmeleri,
8. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,
9. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,
10. Milli, manevi ve ahlaki değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.

Nitelikli metin seçiminin sadece programın amaçlarının gerçekleştirilmesiyle değil aynı zamanda programla kazandırılmak istenen temel becerilerle de ilişkili olduğu görülmektedir. İlköğretim okulları I ve II. kademe Türkçe Öğretim Programı'na bakıldığında sıralanan temel becerilerin tamamının gerçekleşmesinde temel aracın yine okuma metni olduğu görülmektedir (MEB 2005, 17; MEB 2006, 6):

- Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma
- Eleştirel düşünme
- Yaratıcı düşünme
- İletişim
- Problem çözme
- Araştırma
- Bilgi teknolojilerini kullanma
- Girişimcilik
- Karar verme
- Metinler arası okuma
- Kişisel ve sosyal değerlere önem verme

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Türkçe ders kitaplarında (1-5; 6-8) yer alan metinlerin türlere göre nasıl bir dağılım gösterdiğini belirlemektir.

Araştırmanın Önemi

Bilgi ve teknolojinin inanılmaz hızdaki değişim ve gelişimi ders kitaplarının öğretmen ve öğrenci için temel araç olma konumunu değiştirmemiştir. Ders kitapları geçmişte olduğu gibi günümüzde de öğretme-öğrenme sürecinin birincil kaynağı ve aracı durumundadır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullara dağıtılan ders kitaplarında yer alan, Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Türkçe Öğretim Programlarında (1-5;6-8) belirlenen temel amaç ve kazandırılmak istenen temel becerilerde anahtar konumunda olan okuma metinleri gerçekten beklentilere cevap verecek nitelikte midir? Bu durumun araştırılması, metinlerin incelenerek var olan durumun ortaya çıkarılması, sorunların gözler önüne serilerek çözüme yönelik önerilerin sunulması nitelikli bir Türkçe öğretiminin gerçekleştirilebilmesi için bir zorunluluk ve görev olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ana dilimizin zenginlik, incelik ve güzelliklerinin sezdirilerek güçlü bir ana dili bilinci ve sevgisi kazandırılmasında ders kitaplarının önemli bir rolünün olduğu, ders kitaplarında da bu işlevi metinlerin yerine getirdiği bir gerçektir.

Günümüzde Türkçenin öğretiminde her öğretim düzeyinde sorunların yaşandığı bir gerçektir. Yaşanan sorunları en aza indirmede veya bu sorunları içinden çıkılmaz hâle getirmede ders kitaplarındaki metinlerin niteliği önemli bir rol oynamaktadır (Özbay, 2002, 539).

Dilimizin kurallarının sezdirilmesinde, bunların davranış ve alışkanlığa dönüştürülmesinde, öğrencilerde estetik zevkin uyandırılmasında Türk ve dünya edebiyatından seçilen düzeye uygun, seçkin metinlerin önemli bir rolü vardır. Ana dilini bilinçli, özenli kullanan, eleştiren, sorgulayan, yaratıcı bireylerin yetiştirilmesinde programın amaçlarına uygun şekilde her metin türüyle öğrencilerin dengeli olarak karşı karşıya getirilmesi oldukça önemlidir. Metinlerin bu işlevlerinin Türkçe ders kitaplarının hazırlanmasında dikkate alınması, metin seçimine ayrı bir özen gösterilmesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullara dağıtılan ders kitaplarında yer alan, İlköğretim Türkçe Öğretim Programlarındaki (1-5;6-8) amaçların gerçekleştirilmesinde, temel becerilerin kazandırılmasında anahtar konumunda bulunan metinler gerçekten beklentilere

cevap verecek nitelikte midir? Nitelikli bir Türkçe öğretiminin gerçekleştirilebilmesi için Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin incelenerek var olan durumun ortaya çıkarılması, sorunların gözler önüne serilerek çözüme yönelik öneriler sunulması gerekmektedir.

Bu gereklilikten yola çıkarak desenlenen araştırmanın ilköğretimde (1-5;6-8) okutulan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin türlerine ilişkin gerçekçi bir resim ortaya koyarak, yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri sunarak Türkçe öğretimine katkı getireceği düşünülmektedir.

Yöntem

Betimsel nitelik taşıyan bu araştırma ilköğretim Türkçe Ders Kitapları'nda (1-5;6-8) yer alan metinlerin türlere dağılımı açısından değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır.

Evren

Araştırmada evrenin tamamına ulaşılmış örneklem alma yoluna gidilmemiştir. Araştırma evrenini oluşturan İlköğretim Türkçe ders kitapları Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1. Araştırma Evrenini Oluşturan İlköğretim Türkçe Ders Kitapları

	İlköğretim Türkçe Ders Kitapları	f
1	Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 18.07.2005 gün ve 269-273 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilen ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nın 04.06.2007 gün ve 2682 sayılı yazısı ile üçüncü defa basılan 1-5 Türkçe ders kitapları	5
2	Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 28.06.2006 gün ve 278 sayılı kararı ile kabul edilen ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nın 04.06.2007 gün ve 2682 sayılı yazısı ile ikinci defa basılan 6. sınıf Türkçe ders kitabı	1
3	Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 19.04.2007 gün ve 96 sayılı kararı ile kabul edilen ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nın 04.06.2007 gün ve 2682 sayılı yazısı ile birinci defa basılan 7. sınıf Türkçe ders kitabı	1
4	Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 17.03.2004 gün ve 25 sayılı kararı ile kabul edilen ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nın 10.02.2006 gün ve 0621 sayılı yazısı ile üçüncü defa basılan 6. sınıf Türkçe ders kitabı	1
	Toplam	8

Araştırmaya konu olan Türkçe ders kitaplarında incelenen metinlere ilişkin sayısal bilgiler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlere İlişkin Sayısal Bilgiler

Sınıf Düzeyi	I. Basamak (1-5)					II. Basamak (6-8)			Toplam (f)
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Metin Sayısı (f)	16	32	32	32	32	18	18	57	237
Toplam	144					93			237

Tablo 2’de görüldüğü gibi ilköğretim birinci basamak (1-5) Türkçe ders kitaplarında yer alan ve incelenen metin sayısı 144, ikinci basamakta (6-8) ise 93’tür.

İlköğretim Türkçe Ders Programlarında (1-5; 6-8) metinlere ve türlere ilişkin olarak yapılan açıklamalar doğrultusunda 1-5 ve 6-8 düzeylerinde yer alan Türkçe ders kitapları ayrı iki grup hâlinde ele alınarak değerlendirilmiştir.

İlköğretim birinci basamak Türkçe Öğretim Programı’nda (1-5) kitaplarda yer alacak metinler ve türlere yönelik olarak şu bilgiye yer verilmiştir:

“Türkçe Öğretim Programı’nda her temada beş metin öngörülmüştür. Bu metinlerden biri dinleme metni olarak öğretmen kılavuzunda, dördü ise öğrenci ders kitabında verilmelidir. Dinleme ve okuma metinleri öyküleyici, şiir ve bilgilendirici türlerden seçilmelidir. Her yazardan en fazla üç metin seçilmelidir. Seçilen metinlerde sadeleştirme, kısaltma ve düzenleme yapılabilir. Metin seçiminde kazanımların gerçekleştirilmesi göz önüne alınarak hareket edilmelidir (MEB 2005, 182).

İlköğretim birinci basamak Türkçe Öğretim Programı’nda (1-5) yer alan açıklamalar doğrultusunda bu basamakta okutulan ders kitaplarındaki metinler “öyküleyici, bilgilendirici ve şiir” olmak üzere 3 ayrı sınıfa ayrılarak değerlendirilmiştir.

Bilgilendirici ve öyküleyici metinler birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Bilgilendirici metinler; gerçek yaşamda kullanılabilecek, yaşama geçirilebilecek bilgileri, iletileri sunma amacını taşırlar ve okura bir yük getirmezler (Özdemir1983, 36-37).

Bilgilendirici metinlerde üzerinde anlaşma sağlanan belirgin bir sınıflama olmamasına rağmen bilgilendirici metinlerin *tanımlama*, *kronolojik sıralama*, *karşılaştırma* ve *kıyaslama*, *sebep-sonuç ilişkisi* ve *problem çözme* başlıkları altında toplandığı görülmektedir (Akyol 2006, 160). Bilgilendirici metinlerin genel özellikleri Çizelge 1’de yer almaktadır.

Çizelge 1. Bilgilendirici Metinlerin Genel Özellikleri

	Bilgilendirici Metinler
1	Bilgi verme amaçlıdır.
2	Nesnel bilgilere yer verilir.
3	Sözcükler ve cümleler gerçek anlamlarıyla yer alırlar.
4	Tanımlar, yer, zaman, miktar gibi somut bilgiler içerir.
5	Sunulan somut, sayısal bilgiler grafiklere, çizelgelere, tablolara dönüştürülür.
6	Anlatıcı nesnel bir tutum izler.
7	Anlatıcının izine neredeyse hiç rastlanmaz.
8	Anlatım sade, cümleler kısadır.
9	Terimler ve teknik kelimeler yoğun olarak kullanılır.
10	Okur bilgi almaya odaklanır.
11	Metnin sonunda yazarın iletmek istediği mesaj ya da mesajlar açık ve nettir.
12	Yazarın sunduğu iletilerin gerçek yaşamda karşılığı vardır.

Öyküleyici metinler, bilgilendirici metinlerin tersine dile getirdikleri her şeyi somutlaştırmaz. Bu tür metinlerde işin içine düş gücünün, duyguların girdiği, nesnelliğin yerini özneliliğin aldığı, gerçek anlamın yerini örtük anlama bıraktığı, okurun ileti ya da iletileri bulmak için daha çok zaman harcadığı görülür.

Çocuğun kişilik ve dil gelişimi açısından gelişimine katkıda bulunan, yorum becerisini geliştiren, yaratıcılığını destekleyen, sözcük dağarcığını zenginleştiren öyküleyici metinlerin mutlaka bir ana düşünceye sahip olması ve bunu okuyucuya iletmesi gerekir (Akyol 2008, 713). Öyküleyici metinlerin genel özelliklerine Çizelge 2’de yer almaktadır.

Çizelge 2. Öyküleyici Metinlerin Genel Özellikleri

	Öyküleyici Metinler
1	Olaya dayalıdır. Olay ya da olay örgüsünü içerir.
2	Bir ana düşünceye sahiptir.
3	Kişi, zaman ve mekan öğelerine yer verilir.
4	Olay ya da olay örgüsü belli bir plana bağlı kalınarak anlatılır.
5	Duygusal, düşsel öğelere yer verilir.
6	Sözcükler ve cümleler açıkça görünen anlamlar dışında başka anlamlar da çağrışırlar.
7	Metnin sonunda yazarın iletmek istediği mesaj ya da mesajlar örtüktür.
8	Okurun, yazarın iletmeye çalıştığı ileti ya da iletileri anlayabilmesi için çaba harcaması gerekir.
9	Anlatımda öznellik vardır.
10	Anlatıcı bellidir.
11	Yazarın kendine özgü bir anlatım biçimi vardır.
12	Yazarın sunduğu iletilerin gerçek yaşamda karşılığı olmayabilir.
13.	Estetik kaygı gözetilerek yazılır.

Programda üçüncü metin türü olarak şiirden söz edilmiştir. En eski edebiyat türümüz olan şiir genel olarak zengin hayallerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan bir edebiyat türü olarak tanımlanabilir. Şiirde duygu, düşünce ve izlenimlerin hayal, sembol ve söz sanatlarına başvurularak anlatılması söz konusudur (Kavcar ve Oğuzkan 2002, 65). Şiirler, edebiyat ürünleri içinde diğer türlere oranla oldukça farklı bir şekilde yapılanmış dil dokusu nedeniyle ayrı bir estetik yapıya sahiptir (Cemiloğlu 2001,56).

Çocuklara ana dili sevgisi ve sanatsal bir derinlik kazandırmak, çocukların yaratıcılık, hayal ve sözlü ifade güçlerini geliştirmek, çocukları ulusal ve evrensel değerlere ulaştırmak amacıyla şiir türünden yararlanılabilir (Güleryüz 2002, 276).

Şiirler, her ne kadar kesin sınırlarla birbirinden ayrılmasa bile dile getirilen duygu ve düşüncelerden hareketle genel olarak dört ayrı grupta değerlendirilebilir (Kavcar ve Oğuzkan 2002, 69-80). Konularına göre şiir türleri Çizelge 3'te gösterilmektedir.

Çizelge 3. Konularına Göre Şiir Türleri

Şiir Türleri	Şiir Türlerinin Tanımları
Lirik Şiir	İçten gelen duyguların coşkulu bir dille anlatıldığı şiir türüdür.
Pastoral Şiir	Doğa güzelliklerini, orman, yayla, dağ, köy ve çoban yaşamını, bunlara karşı duyulan sevgi ve özlemleri anlatan şiir türüdür.
Didaktik Şiir	Belli bir düşünceyi aşlamak veya belli bir konuda öğüt, bilgi vermek, bir ahlak dersi çıkarmak amacıyla öğretici nitelikte yazılan şiir türüdür.
Epik Şiir	Konusu savaş, kahramanlık, yiğitlik, yurt sevgisi olan ve tarihsel bir olayı coşkulu bir anlatımla işleyen şiir türüdür.

İlköğretim ikinci basamakta (6-8) okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlere ve bunların türlerine ilişkin sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için programda bu konuya ilişkin olarak yapılan vurguların dikkatle incelenmesi gerekmektedir. İlköğretim ikinci basamak Türkçe Öğretim Programı'nda (6-8) okuma metinlerinde yer alması gereken özellikler şu şekilde sıralanmıştır (MEB 2006, 56):

1. Metinler, Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
2. Metinlerde millî, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.
3. Metinlerde siyasi kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.

4. Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
5. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.
6. Metinler, dersin amaçları ile kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.
7. Metinler kitapların yanı sıra, dergi, gazete, ansiklopedi, ansiklopedik sözlük, resmi internet siteleri ile basılı materyallerin çevrim içi sunumlarından seçilebilir. Aynı kaynaktan ikiden fazla metin alınmamalıdır.
8. Metinler, öğrencilerin ilgi alanlarına ve seviyesine uygun olmalıdır.
9. Metinler, işlenecek süreye uygun uzunlukta olmalıdır.
10. Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtan eserlerden seçilmelidir.
11. Metinler; dil, anlatım ve içerik açısından türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.
12. Metinlerde tutarlılık ve bütünlük olmalıdır.
13. Dünya edebiyatından seçilen metinlerin çevirilerinde, Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmış olmasına özen gösterilmelidir.
14. Metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.
15. Metinler, öğrenciye eleştirel bir bakış açısı kazandıracak özellikler taşınmalıdır.
16. Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.
17. Metinler, öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla yönelik olarak farklı yazar ve şairlerden seçilmelidir.
18. Metinler, yazar ve şairlerin yalnızca edebî yönlerini ön plana çıkarmalıdır.
19. Metinler, öğrenciye okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmalıdır.
20. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/2'si bütün halinde alınmalıdır. Şiirlerin bütün halinde alınması esastır. Şiir dışında bütün hâlinde alınan

- metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler varsa -metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla bir cümle, cümlelerin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla beş kelime- çıkarılmalıdır.
21. Yıl boyunca işlenecek okuma metnininin 1/3'ünde metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebilir. Düzenleme sırasında metne cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılamaz.
 22. Her metin, öğrencinin söz varlığını zenginleştirecek yeni öğrenilecek söz ve söz gruplarına yer vermeli; ancak bu oran metni oluşturan kelimelerin yüzde beşini geçmemelidir.
 23. Yıl içinde -dinleme metinleri de dahil olmak üzere- bir yazardan ikiden fazla metin işlenmemelidir.
 24. Tek yazarlı ya da birden çok yazarlı ders kitaplarında yazarlar tarafından yazılan ya da hazırlanan metin sayısı ikiye geçmemelidir.
 25. Ders kitabındaki metinler, içeriğe uygun çeşitli görsel materyaller (fotoğraf, resim, afiş, grafik, karikatür, çizgi film kahramanları vb.) in yanı sıra atasözü, özdeyiş, duvar yazısı veya sloganlarla desteklenebilir.
 26. Ders kitabında temaları destekleyen serbest okuma metinlerine yer verilebilir.
 27. Romandan, tiyatro metninden, biyografik ve otobiyografik eserlerden alınan bölüm kendi içinde bütünlük taşımalıdır.

İlköğretim Türkçe programında (6-8), Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinlerin özelliklerine ilişkin olarak verilen bu bilgilerin yanı sıra ayrıca her sınıf düzeyindeki kitaplarda yer alacak türlere ilişkin bilgiye de yer verilmiştir. Sınıf düzeylerine göre türlerin dağılımı Tablo 3'te yer almaktadır (MEB 2006, 57).

Tablo 3. İkinci Basamak Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alması Gereken Türlerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Türler	Sınıf Düzeyleri		
	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Şiir	*	*	*
Öykü	*	*	*
Anı	*	*	*
Deneme	*	*	*
Tiyatro	*	*	
Söyleşi		*	*
Mektup	*		
Masal	*		
Fabl	*		
Gezi yazısı		*	
Biyografi		*	
Makale			*
Eleştiri			*
Roman			*
Destan			*
Toplam	8	8	9

Tablo 3'te görüldüğü gibi şiir, öykü, anı, deneme üç sınıf düzeyinde mutlaka yer verilmesi gereken türler arasında yer alırken tiyatro 6 ve 7., söyleşi ise 7. ve 8. sınıfların ortak türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların dışında sınıf düzeylerine özgü kılınan türlerin varlığı da dikkatleri çekmektedir. Mektup, masal, fabl 6. sınıfa, gezi yazısı, biyografi 7. sınıfa, makale, eleştiri, roman ve destan ise 8. sınıfa özgü türler olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi; araştırılmak istenen olgu ya da olgular hakkında bilgiler içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek 2005). Eğitim odaklı araştırmalarda ders kitapları, öğrenci ve öğretmen kitapları, ders ve ünite planları, program yönergeleri, eğitimle ilgili resmi belgeler veri kaynağı olarak kullanılabilir (Bogdan ve Biklen 1998).

Araştırmanın kuramsal temellerini ortaya koymak amacıyla öncelikle bir alan yazın taraması yapılmış, ilköğretim okullarında uygulanmakta olan Türkçe öğretim programları (1-5; 6-8) "metin" ve "tür" bağlamında incelenmiş ve bu incelemeye dayalı olarak bir tablo oluşturulmuştur. Daha sonra ders kitaplarında yer alan toplam (144+93) 237 metin tür özellikleri açısından tek tek incelenmiştir. Verilerin analizi sürecinde yapılan tüm işlemler araştırmacı ve bir alan uzmanı tarafından birbirinden bağımsız olarak yapılmıştır. Daha sonra

araştırmacı ve uzman bir araya gelerek yaptıkları çalışmalarını karşılaştırmış, güvenilirlik çalışmasını gerçekleştirmişlerdir. Bu süreç, araştırmacı ve uzman görüş birliğine ulaştıklarında sona ermiştir. Araştırmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülü [Güvenirlik = Görüş Birliği/ (Görüş Birliği +Görüş Ayrılığı)] kullanılmıştır. Hesaplamanın sonunda araştırmanın güvenilirliği % 97 çıkmıştır. Güvenirlik sonucunun %70'in üzerinde çıkması araştırmanın güvenilirliği için geçerli bir orandır (Miles ve Huberman 1994). Elde edilen bulgular frekanslarla tablolar hâlinde sunulmuş, incelenen metinlerden doğrudan alıntılar yapılarak yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde doküman incelemesi sonucu elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. İncelenen Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin türleri Türkçe öğretim programlarında (1-5; 6-8) belirtildiği şekilde sınıflandırılmış, değerlendirilmiştir. Programlarda metin türleri aynı şekilde ele alınıp sınıflandırılmadığı için Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler birinci (1-5) ve ikinci basamak (6-8) olmak üzere iki ayrı bölümde değerlendirilmiştir. Bu nedenle elde edilen bulgular da birinci (1-5) ve ikinci (6-8) basamak olmak üzere iki ayrı başlık altında sunulmuştur:

A. Birinci basamak (1-5) Türkçe ders kitaplarına yönelik bulgular

B. İkinci basamak (6-8) Türkçe ders kitaplarına yönelik bulgular

A. Birinci basamak (1-5) Türkçe ders kitaplarına yönelik bulgular

İlköğretim birinci basamak Türkçe Öğretim Programı'nda (1-5) yer alan açıklamalar doğrultusunda bu basamakta okutulan ders kitaplarındaki metinler 3 ayrı sınıfa ayrılarak değerlendirilmiştir (MEB 2005, 182). Değerlendirme sonunda elde edilen bulgular da yine programdaki sınıflamaya uygun olarak 3 ayrı başlık altında sunulmuştur:

1. Öyküleyici metinlere yönelik bulgular
2. Bilgilendirici metinlere yönelik bulgular
3. Şiirlere yönelik bulgular

İlköğretim birinci basamakta okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin türlerine göre incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular sınıf düzeylerine uygun olarak Tablo 4'te yer almaktadır

Tablo 4. Metin Türlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

	Metin Türleri	Sınıf Düzeyleri					Toplam	
		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	f	%
Metin Türleri	Öyküleyici Metinler	8	13	13	10	10	54	37.50
	Bilgilendirici Metinler	2	10	10	13	11	46	31.94
	Şiirler	6	9	9	9	11	44	30.56
	Toplam	16	32	32	32	32	144	100.00
	<i>Lirik Şiir</i>	3	6	4	4	4	21	47.72
	<i>Pastoral Şiir</i>	-	-	-	-	2	2	4.55
	<i>Didaktik Şiir</i>	3	3	5	4	5	20	45.45
	<i>Epik Şiir</i>	-	-	-	1	-	1	2.27
	Toplam						44	100.00

Tablo 4'te İlköğretim 1, 2, 3, 4, 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin sınıf düzeylerine göre dağılımına yer verilmiştir. Tablo 4'te görüldüğü gibi;

1. sınıf Türkçe ders kitabında 16 metin yer almaktadır. Bu metinlerin 8'i öyküleyici, 2'si bilgilendirici, 6'sı ise şiidir. Şiirlerin 3'ü lirik, 3'ü ise didaktik türde yazılmıştır.

2. sınıf Türkçe ders kitabında 32 metin yer almaktadır. Bu metinlerin 13'ü öyküleyici, 10'u bilgilendirici, 9'u ise şiidir. Şiirlerin 6'sı lirik, 3'ü ise didaktik türde yazılmıştır.

3. sınıf Türkçe ders kitabında 32 metin yer almaktadır. Bu metinlerin 13'ü öyküleyici, 10'u bilgilendirici, 9'u ise şiidir. Şiirlerin 4'ü lirik, 5'i ise didaktik türde yazılmıştır.

4. sınıf Türkçe ders kitabında 32 metin yer almaktadır. Bu metinlerin 10'u öyküleyici, 13'ü bilgilendirici, 9'u ise şiidir. Şiirlerin 4'ü lirik, 4'ü didaktik, 1'i epik türde yazılmıştır.

5. sınıf Türkçe ders kitabında 32 metin yer almaktadır. Bu metinlerin 10'u öyküleyici, 11'i bilgilendirici, 11'i ise şiidir. Şiirlerin 4'ü lirik, 5'i didaktik, 1'i ise pastoral türde yazılmıştır.

1. Öyküleyici Metinlere İlişkin Bulgular

Tablo 5. Öyküleyici Metinlerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Metin Türleri	Sınıf Düzeyleri					Toplam	
	1	2	3	4	5	f	%
Öyküleyici Metinler	8	13	13	10	10	54	37.50
Toplam						144	100.00

Tablo5'te görüldüğü gibi ilköğretim birinci basamak (1-5) Türkçe ders kitaplarında toplam 54 öyküleyici metne yer verilmekte, bu da toplam metinler içinde % 37.50'lik bir orana denk gelmektedir.

Bu metinlerden 48'inin düzenlendiği, 6'sının kitap için yazıldığı, bu yaş dönemindeki çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak yazılan ve edebiyatımızın, Türkçemizin inceliklerini, güzelliklerini yansıtan sayısız örnekler arasından bir seçim yapılmadığı dikkat çekmektedir.

Seçilen metinlerin büyük çoğunluğunda düzenlemeye gidilmesi, bazı metinlerin ise “kitap için” yazılmış olması doğal olarak “sorunlu” metinleri beraberinde getirmektedir. Metin yazmanın özel bir çalışma alanı olduğu, her isteyen metin yazamayacağı gerçeği göz ardı edilmiş gibidir (Akyol 2007,713).

Kitaplarda yer alan öyküleyici metinlerin 23'ünde ana düşünceye rastlanamaması düşündürücüdür. Metinler adeta peş peşe sıralanan olaylar yığını izlenimi vermektedir. 1. sınıf ders kitabında yer alan ve “Kamp Arkadaşları” başlığını taşıyan metin bu duruma örnek olarak verilebilir (ss, 35-36):

- Nilgün dedesinden doğum günü hediyesi olarak bir kamp çadırı alır.
- Nilgün bu hediyeye çok sevinir.
- Dedesi Nilgün'e yaz tatilinde Akdeniz'e gideceklerini söyler.
- Nilgün dedesine, daha önce kendileriyle aynı apartmanda oturan ancak daha sonra taşınan çok sevdiği arkadaşı Şerife'nin yaşadığı Mersin'e gitmeyi önerir.
- Dedesi Nilgün'ün önerisini kabul eder.

- Nilgün, arkadaşı Şerife’yi telefonla arar ve yaz tatilinde Mersin’e gelecekleri haberini verir.
- Nilgün heyecanla tatilin gelmesini beklemeye başlar.

Bazı metinlerde başlıkla içerik arasında ilişkinin kurulamadığı görülmektedir. Bu durum “Kamp Arkadaşları” öyküsünde açıkça kendini göstermektedir. Metinde hediye edilen bir kamp çadırı, bir tatil planı, uzaktaki bir arkadaşına duyulan özlem vardır ancak “kamp arkadaşlığı” ile ilgili herhangi bir ifade ve düşünceye rastlanmamaktadır (ss, 35-36).

İçerik- başlık uyumsuzluğunda yaşanan farklı bir durum ise 4. sınıf ders kitabındaki “Tüketici Ailesi” metninde kendini göstermektedir. Plan yaparak alışverişe çıkmanın öneminin vurgulanmaya çalışıldığı metin “bilinçli tüketim” e odaklıdır. Metnin başlığı olan “Tüketici Ailesi” ise metne uygun düşmemektedir (ss, 52-56). Ayrıca anlamsal açıdan da sorunlu görünmektedir.

Her ne kadar öyküleyici gibi görünse de bu tür metinlerde sıkça bilgiye odaklanıldığı, “bilgi”nin merkeze alındığı, bilgi vermenin öncelikli olduğu görülmektedir. Türkçe dersinin bilgi değil beceri dersi olduğu dikkatten kaçmış gibidir. Bu yönüyle kitap bir Türkçe kitabından çok Sosyal Bilgiler veya Hayat Bilgisi ders kitabı izlenimi vermektedir. 1. sınıf ders kitabında yer alan “Mızıkçı” bu duruma örnek olarak verilebilir. Metin “mızıkçı”nın tanımıyla başlamakta ve buna yönelik açıklamalar yapılmaktadır:

“Oyun oynamak çok eğlencelidir. Ama her oyunun kuralları vardır. Öyle arkadaşlarımız vardır ki oyun kurallarına hiç uymazlar. Oyunda kendi söyledikleri olmazsa oyunu bozarlar. Biz kendi aramızda böyle kişilere “mızıkçı” deriz” (s, 61).

Bu durumun, Türkçe Programı’nın (1-5) ön sözünde yer verilen “Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanan, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, bilgiyi kullanabilen, üretebilen, girişimci, kişisel ve sosyal değerlere önem veren” (MEB 2005, 3) bireyler yetiştirme amacıyla da ters düştüğü görülmektedir.

İlköğretim birinci basamak (1-5) Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküleyici metinlerle ilgili olarak “metin seçimi”, “ana düşünce”, başlık-içerik ilişkisi” konularında elde edilen bulguların Akyol (2008) tarafından ilköğretim 1. basamak Türkçe ders kitapları üzerinde yapılan ve

“Ders kitaplarındaki metin yapıları ve öğretim açısından analizleri” başlığını taşıyan araştırma bulgularıyla örtüştüğü görülmektedir.

2) Bilgilendirici Metinlere İlişkin Bulgular

Tablo 6. Bilgilendirici Metinlerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Metin Türleri	Sınıf Düzeyleri					Toplam	
	1	2	3	4	5	f	%
Bilgilendirici Metinler	2	10	10	13	11	46	31.94
Toplam						144	100.00

Tablo 6’da görüldüğü gibi ilköğretim birinci basamak (1-5) Türkçe ders kitaplarında toplam 46 bilgilendirici metin yer almakta, bunun da metinler içinde % 31.94’lük bir orana karşılık geldiği görülmektedir.

Bilgilendirici metinlerin çoğunlukla tanım yapmaya ve yapılan tanımları açıklamaya yöneldiği dikkat çekmektedir. 1. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Keloğlan ve Çocuk Bayramı”nda “ulusal egemenlik” tanımlanarak buna yönelik açıklamalara yer verilmiştir:

“Keloğlan- Ulusal egemenlik nedir?

Bengisu- İnsanların kendi ülkelerini kendilerinin yönetmesidir.

Keloğlan- Niçin çocuk bayramı? Ülkeyi çocuklar mı yönetiyor?

Yiğit- Evet. Çocuklar büyüyünce ülkeyi yönetecekler. Onun için bu bayramı

Atatürk çocuklara armağan etmiş” (s, 43).

Birinci sınıf ders kitabında sayıca daha az olan bilgilendirici metinlerin 2, 3, 4 ve 5. sınıflarda sayısının arttığı gözlenirken (Tablo 4) buna paralel olarak sınıf düzeyi ilerledikçe bu tür metinlerdeki tanımların daha kapsamlı hâle geldiği görülmektedir. 2. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Kedi” metninde önce kedinin tanımı yapılmış daha sonra kapsamlı açıklamalara geçilmiştir:

“Bazı kediler evcil, bazıları da yabani. Evcil kedilerin türleri vardır: Siyam kedisi, Ankara kedisi, Van kedisi...Yabani kedilerin de türleri vardır. Hatta onların türleri evcil olanlardan daha çoktur: Margay, Serval, Vaşak bunlardan

bazılarıdır. Her kedi türünü diğerlerinden ayıran özellikler vardır. Bazı kediler kuyruğu uzun, bazı kedilerin kuyruğu kısadır. Manx (Manks) kedisinin ise hiç kuyruğu yoktur. Van kedisi, kartopu gibi bembeyazdır. Ayrıca gözlerinin biri mavi, biri yeşildir” (ss, 52-53).

Bu görünümüyle metin, bir Türkçe ders kitabı metni olmaktan çok hayvanlar alemini tanıtmaya çalışan fen bilgisi ünitesi! izlenimi uyandırmaktadır. Bu izlenim 3. sınıf ders kitabında da devam eder. Öğrenci, hayvanlar dünyasını tanıtan fen bilgisi ünitelerinde dolaşırken bir anda kendini uzaya ait bilgilerin verildiği bir başka fen bilgisi ünitesinde bulur. Bu üniteye uzayın sözlük anlamından başlayarak gök cisimlerine, gece gündüzün oluşumuna kadar ansiklopedik bilgilerin, tanımların, açıklamaların arasında dolaşırken anlamca düşük cümlelerle kafası karışmaya başlar:

“Dünya’mız, Güneş, yıldızlar karanlık olan uçsuz bucaksız boşluk içinde bulunur. Bu boşluğa “uzay” diyoruz” (s, 39).

Öğrenci henüz kendini uzayın boşluğundan kurtarmışken 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Kalbimizin Sesi” metniyle karşı karşıya gelir ve ağırlığı 250-300 gram arasında değişen kalbi okuduklarıyla 1.00.000! defa atmaya başlar. Kolay değil, kanının 13 dakikada 268.000 kilometre yol aldığını, kalbinin ise dakikada 5 litre, saatte 300 litre kan pompaladığını, bunun yaklaşık 7 ton ettiğini!, bunun da yılda 2.600 ton kan pompalama anlamına geldiğini öğrenmiştir (s, 51). İyi ki Türkçe kitaplarındaki bu metinler var da öğrenciler bunları öğrenebiliyor. Olmasaydı bu bilgileri nereden öğreneceklerdi?

3) Şiirlere İlişkin Bulgular

İlköğretim birinci basamakta okutulan Türkçe ders kitaplarındaki şiir türlerinin sınıf düzeylerine dağılımı Tablo 7’de verilmektedir.

Tablo7. Şiir Türlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Şiirler Türleri	Sınıf Düzeyleri					Toplam	
	1	2	3	4	5	f	%
Lirik Şiir	3	6	4	4	4	21	47.72
Pastoral Şiir	-	-	-	-	2	2	4.55
Didaktik Şiir	3	3	5	4	5	20	45.45
Epik Şiir	-	-	-	1	-	1	2.27
Toplam	6	9	9	9	1	44	100.00

Tablo 7’de görüldüğü gibi ilköğretim birinci basamak (1-5) Türkçe ders kitaplarında 21’i lirik, 2’si pastoral, 20’si didaktik, 1’i epik olmak üzere toplam 44 şiir yer almakta, bunun da bütün metinler içinde % 30.56’lık bir orana karşılık geldiği (Tablo 4) görülmektedir.

Tablo 8. Şiir Türlerinde Yer Alan Temalar

	Şiir Türleri			
	Lirik Şiir	Pastoral Şiir	Didaktik Şiir	Epik Şiir
Temalar	Kötülüklerle engel olma Merak Bayram sevinci Oyun sevgisi Okul sevgisi Bayrak sevgisi Atatürk sevgisi Özlem Nasrettin Hoca Kuklalar Barış Çalışkanlık Spor	Doğa	Dikkatli olma Güzel konuşma Türkçeyi kullanma Aylar Yararlı hayvanlar Tasarruf	Vatan, millet Atatürk
Toplam	13	1	5	2

Tablo 8’de görüldüğü gibi *lirik şiirlerde* kötülüklerle engel olma, merak, bayram sevinci, oyun sevgisi, okul sevgisi, bayrak sevgisi, Atatürk sevgisi, özlem, Nasrettin Hoca, kuklalar, barış, çalışkanlık ve spor; *pastoral şiirlerde* doğa; *didaktik şiirlerde* dikkatli olmanın önemi, güzel konuşma, Türkçeyi güzel kullanma, aylar, yararlı hayvanlar ve tasarruf; *epik şiirlerde* ise vatan, millet ve Atatürk olmak üzere toplam 21 temaya yer verilmiştir.

Çocuklara ana dilini sevdirmeye ve zenginliğini hissettirmede, güzellik ve insana özgü duygular, vatan ve millet sevgisi, estetik zevk kazandırmada şiirin önemli bir rolü vardır (Oğuzkan 2001, 248). İlköğretim basamağında çocukta Türkçe sevgisini, coşkunu, heyecanını oluşturacak, Türkçeyi bilinçle kullanma becerisini kazandıracak şiirler açısından kitapların yetersiz kaldığını söylemek mümkün. Gözler kitaplarındaki şiirler arasında dolaşırken; “Duygum, sevgim, heyecanım... /Ana dilim, güzel Türkçem. /Atalardan armağanım, /Ana dilim, güzel Türkçem./ Sensin benim ruhum, özüm, /Ana dilim, sazım, sözüm, /Elim, kolum, iki gözüm, /Ana dilim, güzel Türkçem.” (Rıfki Kaymaz) şeklinde başlayıp devam eden ve çocuğun ruhunda ana dili, Türkçe ruhu, heyecanı, coşkusu yaratacak şiirleri arayıp durmakta.

Şiirler çocukların okuma becerilerini geliştirmede de etkili olurlar. Özellikle ilk okuma yazma öğretiminde ve hemen sonrasında, okuma becerilerinin geliştirilmesinde ve pekiştirilmesinde şiir önemli bir araç olarak kullanılabilir. Ancak 1. sınıf Türkçe ders kitabında bu durumun gözden kaçtığı görülmektedir. Kitaplarda yer verilen şiir sayıları sınıf düzeyleri açısından kıyaslandığında 1. sınıfın 6 şiirle sıralamada son sırada yer aldığı dikkati çekmektedir.

Öğreticilik amacının düz yazıda olduğu gibi şiirlerde de bazen ön plana çıktığı, bir şiirde gökkuşağının ne olduğu, kaç renkten oluştuğu açıklanırken (1. sınıf, s, 16) diğerinde spor dallarının sıralandığı (1.sınıf, s, 65) görülmektedir. Sözcük sayısının fazla olduğu düz yazıya daha yakın şiirlerin daha üst sınıflarda okutulması gerekirken 1 ve 2. sınıf kitaplarında yer aldığı dikkati çekmektedir. 1. sınıf ders kitabındaki “ Palyaço” (s, 37) ve 2. sınıf ders kitabındaki “Kuklalar ve Biz” (s, 123) şiirleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir:

“Kuklalar ve Biz
 Bütün çocuklar oyunu severiz,
 Görünce onları neşemiz artar.
 Hem oynatsak, hem seyretsek hepimiz,
 Gönlümüze en iyi dost kuklalar.
 Bize sevgi dolu kalpleri var,
 Kuklanın yoksa da dolaşan kanı.
 Konuşur, dans eder, sahnede yaşar,
 Bilemeyiz nasıl, kim verir canı”?

B. İkinci Basamak (6-8)Türkçe Ders Kitaplarına Yönelik Bulgular

Edebiyat eserlerinde yazarların ele alıp değerlendirdikleri, anlattıkları ya bir “olay”, ya bir “düşünce” ya da bir “duygu” olmakta ve bunlardan herhangi birinin ele alındığı türlerde de benzerlikler görülmektedir (Cemiloğlu 2001, 24). Bu gerçekten hareketle Türkçe ders kitaplarında okuma metinlerinin türleri üç gruba ayrılarak değerlendirilmiştir:

- *Olaya dayalı türler*: Öykü, roman, tiyatro, masal, efsane, destan, fabl, anı, gez yazısı.
- *Düşünceye dayalı türler*: Makale, deneme, söyleşi, fıkra, eleştiri, inceleme.
- *Duyguya dayalı türler*: Şiir

Elde edilen bulgular da yine her sınıf düzeyinde üç ayrı başlık altında sunulmuştur:

a) 6. sınıf

- Olaya dayalı türlerin değerlendirilmesinden elde edilen bulgular
- Düşünceye dayalı türlerin değerlendirilmesinden elde edilen bulgular
- Duyguya dayalı türlerin değerlendirilmesinden elde edilen bulgular

b) 7. sınıf

- Olaya dayalı türlerin değerlendirilmesinden elde edilen bulgular
- Düşünceye dayalı türlerin değerlendirilmesinden elde edilen bulgular
- Duyguya dayalı türlerin değerlendirilmesinden elde edilen bulgular

c) 8. sınıf

- Olaya dayalı türlerin değerlendirilmesinden elde edilen bulgular
- Düşünceye dayalı türlerin değerlendirilmesinden elde edilen bulgular
- Duyguya dayalı türlerin değerlendirilmesinden elde edilen bulgular

İncelenen Türkçe ders kitaplarında (6-8) yer alan metinlerin türlerinin sınıf düzeylerine göre dağılımı Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9. Metin Türlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

	Türler	Sınıf Düzeyleri			Toplam
		6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Olaya Dayalı Türler	Roman	-	-	2 *	2
	Öykü	3 *	2 *	5 *	10
	Masal	-	-	1	1
	Anı	2 *	1 *	2 *	5
	Tiyatro	1 *	2 *	1	4
	Fabl	1 *	1	-	2
	Gezi yazısı	1 *	1 *	1	3
	Destan	-	-	- *	-
	Efsane	-	-	1	1
Toplam	8	7	13		
Düşünceye Dayalı Türler	Deneme	5 *	3 *	1 *	9
	Söyleşi	-	4 *	3 *	7
	Mektup	1 *	-	1	2
	Biyografi	1 *	- *	2	3
	Makale	-	2	2 *	4
	Eleştiri	-	-	- *	-
	Söylev	-	-	2	2
	Röportaj	-	-	1	1
	Fıkra	-	-	1	1
	Atasözleri/ özdeyişler	-	-	2	2
	Günlük	-	-	1	1
Toplam	7	9	16		
Şiir	3 *	3 *	6 *	12	
Toplam	18	19	35	72	

* Türkçe öğretim programında (6-8) sınıf düzeylerine göre ders kitaplarında mutlaka yer alması gereken türler.

6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan türlerin değerlendirilmesinden elde edilen bulgular

Tablo 9’da görüldüğü gibi 6. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitabında *olaya dayalı türlerden* öykü (3), anı (2), tiyatro (1), fabl (1) ve gezi yazısına (1); *düşünceye dayalı türlerden* deneme (5), mektup (1) ve biyografiye (1); *duyguya dayalı türlerden* ise şiire (3) yer verilmiştir.

Kitapta yer verilen tür sayısının 8, bu türlere verilen örneklerin toplam sayısının 18 olduğu görülmektedir.

Türkçe öğretim programında yer alan ve 6. sınıf düzeyindeki kitapta yer alması zorunlu tutulan türlerin tamamına kitapta yer verildiği dikkat çekmektedir.

Olaya bağlı türlerin 5'i, düşünceye dayalı türlerin ise 3'ü tanıtılmış, olaya bağlı 5 türe 8 örnek, düşünceye dayalı 3 türe ise 7 örnek verilmiştir.

Türler kendi aralarında birbirleriyle kıyaslandığında olaya bağlı türlerden en fazla öyküye, düşünceye dayalı türlerden ise en fazla denemeye örnek verilmiştir. Duyguya dayalı tür olarak nitelendirdiğimiz şiir türüne ise 3 örnek verilmiştir.

Olaya, düşünceye ve duyguya dayalı türler arasında en fazla üzerinde durulan ve örneklendirilen tür ise *deneme* olmuştur.

7. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan türlerin değerlendirilmesinden elde edilen bulgular

Tablo 9'da görüldüğü gibi 7. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitabında *olaya dayalı türlerden* öykü (2), anı (1), tiyatro (2), fabl (1) ve gezi yazısına (1); *düşünceye dayalı türlerden* deneme (3), söyleşi (4) ve makaleye (2); *duyguya dayalı türlerden* ise şiire (3) yer verilmiştir.

Kitapta yer verilen tür sayısının 9, bu türlere verilen örneklerin toplam sayısının 19 olduğu görülmektedir.

Türkçe öğretim programında yer alan ve 7. sınıf düzeyindeki kitapta yer *alması zorunlu tutulan türlerden biyografiye yer verilmemiştir.*

Programda 7. sınıf düzeyinde verilmesi *zorunlu olmayan türlerden fabl ve makaleye yer verilmiştir.*

6. sınıf ders kitabında tanıtılmaya çalışılan olaya bağlı türlerin 5'inin tanıtımına burada da devam edilmiş, yeni bir türe yer verilmemiştir.

6. sınıf ders kitabında tanıtılmaya çalışılan düşünceye dayalı türlerden sadece denemenin tanıtımına devam edilmiş, 6. sınıfa ek olarak söyleşi ve makale türleri tanıtılmaya çalışılmıştır. Olaya bağlı türlerden 5'ine 7 örnek, düşünceye dayalı 3 türe ise 9 örnek verilmiştir. Tanıtılan türlerin isimlerinde değişiklik olsa bile türlere verilen örnek sayılarının toplamında bir değişiklik olmadığı gözlenmektedir.

Türler kendi aralarında birbirleriyle kıyaslandığında olaya bağlı türlerden en fazla öykü ve tiyatroya, düşünceye dayalı türlerden ise en fazla söyleşiye örnek verilmiştir. Duyguya dayalı tür olarak nitelendirdiğimiz şiir türüne ise 6. sınıfta olduğu gibi 3 örnek verilmiştir.

Olaya, düşünceye ve duyguya dayalı türler arasında en fazla üzerinde durulan ve örneklendirilen tür ise **söyleşi** olmuştur.

8. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan türlerin değerlendirilmesinden elde edilen bulgular

Tablo 9’da görüldüğü gibi 8. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitabında *olaya dayalı türlerden* roman (2), öykü (5), masal (1), anı (2), tiyatro (1), gezi yazısı (1) ve efsaneye (1); *düşünceye dayalı türlerden* deneme (1), söyleşi (3), mektup (1), biyografi (2), makale (2), söylev (2), röportaj (1), fıkra (1), atasözleri/özdeyişler (2) ve günlüğe (1); *duyguya dayalı türlerden* ise şiire (6) yer verilmiştir.

Kitapta yer verilen tür sayısının 17, bu türlere verilen örneklerin toplam sayısının 35 olduğu görülmektedir.

Türkçe öğretim programında yer alan ve 8. sınıf düzeyindeki kitapta yer alması zorunlu tutulan türlerden *eleştiri ve destana yer verilmemiştir*.

7. sınıf ders kitabında tanıtılmaya çalışılan olaya bağlı türlerin fabl hariç 4’ünün tanıtımına burada da devam edilmiş, roman, masal ve efsane yeni türler olarak kitapta yer almıştır.

8. sınıf öğrencisi öykü, roman, masal, efsane, destan türleri arasındaki kıyaslamayı yapabilecek yeterliliktedir. Öykü türüne 6 ve 7. sınıf düzeylerindeki kitaplarda yer verilerek, türe ilişkin bilgiler pekiştirilmiştir. Roman, masal, efsane, destan arasındaki farkları gösterme açısından bu türlerin aynı düzeyde ve bir arada verilmesi uygundur. Ancak öğrenme açısından olumlu olan bu yaklaşımın programda ve kitapta gözden kaçtığı görülmektedir. Programda yer aldığı hâlde destan türüne yer verilmemesi kitabın, efsane türüne yer verilmemesi ise programın bir eksikliği olarak gösterilebilir.

Düşünceye dayalı türlerden denemenin 3 düzeyde de tanıtılan ortak bir tür olduğu dikkat çekmektedir. 7. sınıfta tanıtılmaya başlanan söyleşi ve makale türleri bu düzeyde de tanıtılmaya devam edilmiştir. 6 ve 7. sınıfa ek olarak söylev, röportaj, fıkra, atasözleri/özdeyişler/günlük türleri tanıtılmaya çalışılmıştır.

6. sınıfta tanıtılan mektup türüne programda yer almadığı halde 8. sınıf kitabında yeniden yer verilmesi, biyografi türünün 7. sınıfta tanıtılması zorunlu türler arasında yer aldığı hâlde tanıtılmayıp 8. sınıfta tanıtılması, söylev, röportaj, fıkra, atasözleri ve özdeyişlerin aşamalı olarak önceki sınıflarda tanıtılmayıp bu sınıf düzeyinde tanıtılmaya çalışılması 8. sınıf kitabında aşırı bir tür çeşitliliğine, şişkinliğe ve karmaşaya neden olmuştur. Bütün bu karmaşa içinde programda zorunlu tutulduğu halde eleştiri türüne yer verilmemiştir.

Olaya bağlı türlerden 7'sine 13 örnek, düşünceye dayalı 10 türe ise 16 örnek verilmiştir. 6. ve 7. sınıf düzeyindeki ders kitaplarıyla tür ve örnek sayısı açısından bir kıyaslama yapıldığında 8. sınıf düzeyindeki kitabın üzerinde yanlış planlamadan kaynaklandığı düşünülen gereksiz ve aşırı bir yük olduğu gözlenmektedir. Bu durum da, aşırı yükün öğrencinin zihninde yaratacağı ve birbiri ardınca sıralanan yeni türleri yeterince tanıyamayacağı, özelliklerini kavrayamayacağı endişesini beraberinde getirmektedir. Bu karmaşanın giderilmesi açısından gerek kitabın gerekse programın dikkat çekilen noktalarda yeniden gözden geçirilmesi ve düzenlemeye gidilmesi gerekmektedir.

Türler kendi aralarında birbirleriyle kıyaslandığında olaya bağlı türlerden öyküye, düşünceye dayalı türlerden de söyleşiye daha önceden fazlasıyla örnek verilerek tanıtıldığı hâlde yeniden ağırlık verildiği gözlenmiştir.

Duyguya dayalı tür olarak nitelendirdiğimiz şiir türüne ise 6 ve 7. sınıf düzeylerinden farklı olarak 6 örnek verilmiştir.

Olaya, düşünceye ve duyguya dayalı türler arasında en fazla üzerinde durulan ve örneklendirilen tür ise *öykü* olmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırmanın bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlar ile uygulamalar ve önerilere yer verilmiştir.

Betimsel nitelik taşıyan bu çalışmada ilköğretim Türkçe ders kitaplarında (1-8) yer alan metinler türlere dağılımları açısından değerlendirilmiştir.

Araştırma sonuçlarına bulgulara paralel olarak 2 başlık altında yer verilecektir:

A. Birinci Basamak (1-5)Türkçe Ders Kitaplarına Yönelik Sonuçlar

- İlköğretim birinci basamak (1-5) Türkçe ders kitaplarında toplam 54 öyküleyici metne yer verilmiştir. Bu da toplam metinler içinde % 37.50'lik bir orana denk gelmektedir.

Bu metinlerden 48'inin düzenlendiği, 6'sının kitap için yazıldığı, özgün metne yer verilmediği görülmüştür.

- Öyküleyici metinlerin 23'ünde ana düşünceye rastlanamamıştır.
- Bazı metinlerde başlıkla içerik arasında ilişkinin kurulamadığı gözlenmiştir.
- Her ne kadar öyküleyici gibi görünse de bu tür metinlerde sıkça bilgiye odaklanıldığı, “bilgi”nin merkeze alındığı, bilgi vermenin öncelikli olduğu görülmüştür.
- İlköğretim birinci basamak (1-5) Türkçe ders kitaplarında toplam 46 bilgilendirici metin yer almakta, bu da metinler içinde % 31.94'lük bir orana karşılık gelmektedir.
- Bilgilendirici metinlerin çoğunlukla tanım yapmaya ve yapılan tanımları açıklamaya yöneldiği dikkat çekmiştir.
- Birinci sınıf ders kitabında sayıca daha az olan bilgilendirici metinlerin 2, 3, 4 ve 5. sınıflarda sayısının arttığı gözlenirken sınıf düzeyi ilerledikçe bu tür metinlerdeki tanımların daha kapsamlı hâle geldiği görülmüştür.
- Kitaplarda yer verilen şiir sayıları sınıf düzeyleri açısından kıyaslandığında 1. sınıfın 6 şiirle sıralamada son sırada yer aldığı dikkati çekmektedir.
- İlköğretim birinci basamak (1-5) Türkçe ders kitaplarında 21'i lirik, 2'si pastoral, 20'si didaktik, 1'i epik olmak üzere toplam 44 şiir yer almakta, bunun da bütün metinler içinde % 30.56'lık bir orana karşılık gelmektedir.
- *Lirik şiirlerde* kötülöklere engel olma, merak, bayram sevinci, oyun sevgisi, okul sevgisi, bayrak sevgisi, Atatürk sevgisi, özlem, Nasrettin Hoca, kuklalar, barış, çalışkanlık ve spor; *pastoral şiirlerde* doğa,; *didaktik şiirlerde* dikkatli olmanın önemi, güzel konuşma, Türkçeyi güzel kullanma, aylar, yararlı hayvanlar ve tasarruf; *epik şiirlerde* ise vatan, millet ve Atatürk olmak üzere toplam 21 temaya yer verilmiştir
- Öğreticilik amacının düz yazıda olduğu gibi şiirlerde de zaman zaman ön plana çıktığı gözlenmiştir.

B. İkinci Basamak (6-8)Türkçe Ders Kitaplarına Yönelik Sonuçlar

- 6. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitabında *olaya dayalı türlerden* öykü (3), anı (2), tiyatro (1), fabl (1) ve gezi yazısına (1); *düşünceye dayalı türlerden* deneme (5), mektup (1), biyografiye (1); *duyguya dayalı türlerden* ise şiire (3) yer verilmiştir.
- Türkçe öğretim programında yer alan ve 6. sınıf düzeyindeki kitapta yer alması zorunlu tutulan türlerin tamamına kitapta yer verildiği dikkat çekmektedir.
- Olaya bağlı türlerin 5'i, düşünceye dayalı türlerin ise 3'ü tanıtılmaya çalışılmış, olaya bağlı 5 türe 8 örnek, düşünceye dayalı 3 türe ise 7 örnek verilmiştir.
- Türler kendi aralarında birbirleriyle kıyaslandığında olaya bağlı türlerden en fazla öyküye, düşünceye dayalı türlerden ise en fazla denemeye örnek verilmiştir. Duyguya dayalı tür olarak nitelendirdiğimiz şiir türüne ise 3 örnek verilmiştir.
- Olaya, düşünceye ve duyguya dayalı türler arasında en fazla üzerinde durulan ve örneklendirilen tür ise *deneme* olmuştur.
- 7. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitabında *olaya dayalı türlerden* öykü (2), anı (1), tiyatro (2), fabl (1) ve gezi yazısına (1); *düşünceye dayalı türlerden* deneme (3), söyleşi (4), makaleye (2); *duyguya dayalı türlerden* ise şiire (3) yer verilmiştir.
- Kitapta yer verilen tür sayısının 9, bu türlere verilen örneklerin toplam sayısının 19 olduğu görülmektedir.
- Türkçe öğretim programında yer alan ve 7. sınıf düzeyindeki kitapta yer alması zorunlu tutulan türlerden *biyografiye* yer verilmemiştir.
- Programda 7. sınıf düzeyinde verilmesi zorunlu olmayan türlerden *fabl* ve *makaleye* yer verilmiştir.
- 6. sınıf ders kitabında tanıtılmaya çalışılan olaya bağlı türlerin 5'inin tanıtımına burada da devam edilmiş, yeni bir türe yer verilmemiştir.
- 6. sınıf ders kitabında tanıtılmaya çalışılan düşünceye dayalı türlerden sadece denemenin tanıtımına devam edilmiş, 6. sınıfa ek olarak *söyleşi* ve *makale türleri* tanıtılmaya çalışılmıştır. Olaya bağlı türlerden 5'ine 7 örnek, düşünceye dayalı 3 türe ise 9 örnek verilmiştir. Tanıtılan türlerin isimlerinde değişiklik olsa bile türlere verilen örnek sayılarının toplamında bir değişiklik olmadığı gözlenmiştir.

- Türler kendi aralarında birbirleriyle kıyaslandığında olaya bağlı türlerden en fazla öykü ve tiyatroya, düşünceye dayalı türlerden ise en fazla söyleşiye örnek verilmiştir. Duyguya dayalı tür olarak nitelendirdiğimiz şiir türüne ise 6. sınıfta olduğu gibi 3 örnek verilmiştir.
- Olaya, düşünceye ve duyguya dayalı türler arasında en fazla üzerinde durulan ve örneklendirilen tür ise *söyleşi* olmuştur.
- 8. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitabında *olaya dayalı türlerden* roman (2), öykü (5), masal (1), anı (2), tiyatro (1), gezi yazısı (1) ve efsaneye (1); *düşünceye dayalı türlerden* deneme (1), söyleşi (3), mektup (1), biyografi (2), makale (2), söylev (2), röportaj (1), fıkra (1), atasözleri/özdeyişler (2) ve günlüğe (1); *duyguya dayalı türlerden* ise şiire (6) yer verilmiştir.
- Kitapta yer verilen tür sayısının 17, bu türlere verilen örneklerin toplam sayısının 35 olduğu görülmüştür.
- Türkçe öğretim programında yer alan ve 8. sınıf düzeyindeki kitapta yer alması zorunlu tutulan türlerden **eleştiri ve destana yer verilmemiştir.**
- 7. sınıf ders kitabında tanıtılmaya çalışılan olaya bağlı türlerin fabl hariç 4'ünün tanıtımına burada da devam edilmiş, roman, masal ve efsane yeni türler olarak kitapta yer almıştır.
- Düşünceye dayalı türlerden denemenin 3 düzeyde de tanıtılan ortak bir tür olduğu dikkat çekmektedir. 7. sınıfta tanıtılmaya başlanan söyleşi ve makale türleri bu düzeyde de tanıtılmaya devam edilmiştir. 6 ve 7. sınıfa ek olarak söylev, röportaj, fıkra, atasözleri/özdeyişler/günlük türleri tanıtılmaya çalışılmıştır.
- Olaya bağlı türlerden 7'sine 13 örnek, düşünceye dayalı 10 türe ise 16 örnek verilmiştir. 6 ve 7. sınıf düzeyindeki ders kitaplarıyla tür ve örnek sayısı açısından bir kıyaslama yapıldığında 8. sınıf düzeyindeki kitabın üzerinde yanlış planlamadan kaynaklandığı düşünülen gereksiz ve aşırı bir yük olduğu gözlenmiştir.
- Duyguya dayalı tür olarak nitelendirdiğimiz şiir türüne ise 6. ve 7. sınıf düzeylerinden farklı olarak 6 örnek verilmiştir.

- Olaya, düşünceye ve duyguya dayalı türler arasında en fazla üzerinde durulan ve örneklendirilen tür ise *öykü* olmuştur.

Öneriler

1. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin seçiminde, Türkçe programında yer alan amaçlarla örtüşen, öğrencilere ana dilini sevdirecek, kurallarını sezdirecek; onları ana dilini gelişim süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltecek gelişim düzeylerine, ilgi ve yönelimleri uygun metinlere yer verilmelidir.
2. Türkçe dersi bilgi değil beceri dersidir. Asıl amaç; öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma, yazma becerilerinin geliştirilmesidir. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin de öncelikle bu amaca uygun türler arasından seçilmesi gerekmektedir.
3. İlköğretim 1. kademe Türkçe ders kitapları bilgi yüklemeyi amaçlayan metinlerden arındırılmalı, bilgiyi beceriye dönüştürecek, öğrencilerin düşünme, yorumlama becerilerini geliştirecek, yaratıcılıklarını destekleyecek metinlere yer verilmelidir.
4. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinler Türk ve dünya edebiyatının özgün örnekleri arasından seçilmelidir. Metin yazmanın uzmanlık ve sanatçı duyarlılığı gerektirdiği unutulmamalıdır.
5. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinlerin seçiminde türünün özelliklerini yansıtır yansıtmadığına dikkat edilmeli, türünü en iyi şekilde yansıtan metinlere yer verilmelidir.
6. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinlerde “metin düzenleme” ve “kitap için yazma” yaklaşımından vazgeçilmeli, bu tür yaklaşımların sorunlu metinleri beraberinde getireceği unutulmamalıdır.
7. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer verilecek türlerin düzeylere dağılımında türlerin ve öğrencilerin gelişim özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bir arada verildiğinde özellikleri daha kolay kavranacak ve pekiştirilecek türlerin bir arada verilmesine özen gösterilmelidir.
8. Bütün türlerin özelliklerinin kavranabilmesi, özelliklerinin keşfedilebilmesi için çaba gösterilmeli, gereksiz yere bazı türlere ağırlık verilip diğer türler ihmal edilmemelidir.

Kaynaklar

- AKSAN Doğan, **Anlambilim-Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi**, Ankara 1999.
- AKYOL Hayati, “Ders Kitaplarındaki Metin Yapıları ve Öğretim Açısından Analizleri”, **VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu** 02-04 Mayıs 2008, Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale 2008, s. 712-717.
- AKYOL Hayati, **Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri**, Birinci Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara 2006.
- BOGDAN R. C.& BİKLEN, S. K, **Qualitative Research for Education. An Introduction to Theory and Methods**. Third Edition., MA, Allyn&Bacon, 1998.
- CEMİLOĞLU Mustafa, **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**, Alfa Yayınları, İstanbul 2001.
- GÜLERYÜZ Hasan, **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**, PegemA Yayıncılık., Ankara 2002.
- KAVCAR Cahit, OĞUZKAN Ferhan ve AKSOY Özlem, **Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Anı Yayıncılık, Ankara 2002.
- KAVCAR Cahit, **Edebiyat ve Eğitim**. Üçüncü Basım, Engin Yayınevi, Ankara 1999.
- KAVCAR Cahit, OĞUZKAN Ferhan ve SEVER Sedat, **Türkçe Öğretimi**, Engin Yayınevi, Ankara 1997.
- KOLAÇ Emine, “İlköğretim Dördüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi”, **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, S. 17:1 (2003), s. 105-137.
- MEB, **İlköğretim Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara 2006.
- MEB, **İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara 2005.
- MİLES M.B.&HUBERMAN A.M. **Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook**. 2nd Edition. SAGE Publications, Calif, 1994.
- OĞUZKAN F, **Çocuk Edebiyatı**, Anı Yayıncılık, Ankara 2001.
- ONURSAL İ, Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık”, **Günümüz Dilbilim Çalışmaları**. Yayına Hazırlayanlar: Ayşe Kıran, Ece Korkut ve Suna Ağıldere, Multilingual Yayınları Dilbilim Dizisi, İstanbul 2003, s. 121-132.
- ÖZBAY Murat, **Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri**, Öncü Kitap Basımevi, Ankara 2006.
- ÖZBAY Murat, “İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitaplarındaki Anlama Sorularının Öğrencilerin Düşünme Becerilerine Katkısı”, **Türk Dili**, S.609, (2002), s.536-546.
- ÖZDEMİR Emin, **Okuma Sanatı**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1983.
- SEVER Sedat, Öğretim dili olarak Türkçenin sorunları ve öğrenme-öğretme sürecinde etkili yaklaşımlar. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. S. 34: 1-2 , (2001), s.11-22.

Kolaç. E. (2009). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 6:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

SEVER Sedat. **Çocuk ve Edebiyat**, Kök Yayıncılık, Ankara 2003.

SEVER Sedat, “Türkçe öğretiminde sanatsal bir uyaran olarak karikatürün kullanılması”, **VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu** 27-29 Nisan 2007, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2007, s. 222-229.

YILDIRIM A. ve ŞİMŞEK H. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri** (Geliştirilmiş 5. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005.